

BİR MACAR ÇOCUĞUN ANILARINDA ATATÜRK

Melek ÇOLAK*

“Çocukluk ne güzel!...
Çocuklar ne sevimli, ne tatlı yaratıklar değil mi?
En çok hoşuma giden halleri nedir bilir misiniz?
İki yüzlülük bilmemeleri, bütün istek ve duygularını
İçlerinden geldiği gibi açıklamaları...”¹

Mustafa Kemal ATATÜRK

XX.yüzyıla damgasını vuran liderlerin başında gelen Atatürk'ün çok yönlü liderliğinin yanı sıra en belirgin özelliklerinden birisi çocuklara karşı duyduğu derin sevgi ve şefkattir. “Çocuk” sözcüğünü çok seven Atatürk, bu sözde bir sevgi, bir yaşam ve bir canlılık bulmuş, onun için sevdiklerine hangi yaşta olurlarsa olsunlar “çocuk” diye seslenmiştir. Çocuğu olmadığı için çocuk sevgisini manevi çocuklarıyla gidermeye çalışmıştır.² Çocuk kalbinde Atatürk'ün bu sevgisini hissedenlerden biri György Klara* adlı bir Macar çocuk idi.³

Türkiye, Kurtuluş Savaşını ve yeni Türkiye'nin kurulmasını hayranlıkla izleyen Macaristan ile Lozan Antlaşması yürürlüğe girdikten hemen sonra iyi ilişkiler ve karşılıklı işbirliği kurmuş, Türkiye'ye gelen Macar uzmanlar her alanda yeniden yapılanmaya katkıda bulunmuşlardır.⁴ Atatürk'ün Ankara'da

* Doç.Dr.,Muğla Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü Öğretim Üyesi.

*Macaristan'da önce soyadı söylenmektedir.

¹ Nilgün Nurhan Kara “Atatürk'te Çocuk Sevgisi ve Manevi Çocukları” **Cumhuriyetin 80.Yılına Armağan, Az Bilinen Yönleriyle Atatürk**, Temmuz 2004,Ege Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi, Yayına Hazırlayan: Latif Daşdemir, s.85

² a.g.m., s. 85-105

³ Bugün 76 yaşında olan ve Budapeşte'de yaşayan, mütevazı dost canlısı ve sempatik kişiliği ile anılarını benimle paylaşan sevgili Klara Devai'ye (György) çok teşekkür ederim.

⁴ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bakınız(bkz.):

József Kerekesházy , **Atatürk, Az Igazi Kemál, Egy Köztársaság Születése**, Terebess Kiado, Budapest 2000, s.205-206

Mikus von Dagobert, **Kamál Atatürk, Gázi Musztafa Kemál fél Évszázad Törökország Történelmeböl**, Budapest 1937, s.194-196

Melek Çolak, “Atatürk Döneminde Kültürel, Siyasi ve Ekonomik Bakımdan Türk Macar İlişkileri 1919-1938” **Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, cilt:1, sayı:2,Güz 2000,s.61-72; “Atatürk Döneminde Türkiye-Macaristan İlişkileri 1923-1938”, **Atatürk Haftası Armağanı 10 Kasım 2004**, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüd Başkanlığı Yayınları, Ankara 2004, s.87-93; “Cumhuriyetin Kuruluş Yıllarında Türk Eğitim Yaşamında Macar Eğitimcilerinin Yeri” , **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, cilt:XX, sayı:58,Mart 2004, s.231-243; “Türkiye Cumhuriyetinin Kuruluş Yıllarında Türk-Macar Ekonomik İlişkileri”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, cilt :XX,sayı:59, Temmuz 2004 , s.413-428; “Türk İnkılabının Macaristandaki Yankıları 1923-1938”, **Araştırmalar İnsan Bilimleri Araştırmaları Yıl:4** , sayı:7-89, Isparta 2002, s.153-159

⁵János Máthé , **Egy Világjára Kertjei**, Mezögazdasági Kiadó, Budapest 1987, s.158-160.

yeşil alanlar, parklar oluşturması için görevlendirdiği Máthe János da anılarında Atatürk'le görüşmesi sırasında Atatürk'ün Ankara'da çok Macar uzman olduğunu, Macarları tanıdığını ve sevdiğini belirttiğini nakletmektedir.⁵

Bu şekilde Türkiye'ye gelen Macar uzmanlardan biri de György Klara'nın (Klara Devai'nin) babasıdır.

I.Dünya Savaşından sonraki yıllarda Macaristan'da baş gösteren ekonomik sıkıntı ve işsizlik nedeniyle üniversiteyi bitiren, genç makine mühendisi György János eşiyle beraber çalışmak için Türkiye'yi seçti. Buna neden, Kanada, Amerika ve Avusturalya gibi ülkelerin dışında Türkiye'nin diğer ülkelere göre Macaristan ile olan ulaşım kolaylığı idi. İstanbul ve Budapeşte arasında Orient Expres seferleri sık sık yapılıyordu. Adana'da açılan teknik okul için mühendis ve aynı zamanda öğretmen ihtiyacı evli genç çifti bu şehre yönlendirdi.1924 yılında Adana'ya geldiler.*(Bkz. Fotoğraf I) İlk zamanlarda yaşadıkları yabancılık hissini zamanla değerli dostlar edinerek üzerlerinden attılar. Aradan 5 yıl geçti. 1930 yılında küçük Klara Adana'da bir Amerikan Hastanesinde dünyaya geldi. Daha sonra Tarsus'ta St.Paul Kilisesinde vaftiz edildi. Babası artık geri dönmeyi düşünüyordu. Çünkü çalıştığı okul epey gelişmiş, öğrenciler ilerleme kaydetmişlerdi.⁶ Bu sırada Atatürk daha önce beş kez geldiği Adana'ya 16 Şubat 1931 yılında tekrar geldi.⁷ Teknik okula da uğradı. Bu ziyaret sırasında Klara'nın anne ve babası da Atatürk'ü karşılayanlar arasında idi.*(Bkz. Fotoğraf II). Bütün okulu ve okulun atölyesini gezdi. Öğrencilere sorular sordu. Aldığı cevaplar onu memnun etti. Öğrencilerin yetişmesinde emeği geçen György János ile tanıştı. György János'un geri dönme isteğini kabul etmedi. György János beş yıllık imzaladığı sürenin dolduğunu ve artık ülkesine geri dönmek istediklerini söyleyince Atatürk:

___ *“Bay János siz hanımınızla ve bebeğinizle Ankara'ya benim çiftliğime geleceksiniz. Orada bir büyük demir fabrikası yapılacak ve siz onun müdürü olacaksınız”* dedi.

György János düşünmek için bir iki gün izin istedi ise de Atatürk'ün cevabı kısa ve kesindi:

___ *“Hayır! Şimdi bu saniyede söyleyiniz. Ben yarın artık Ankara'ya dönüyorum.”*

⁶ Klara Devai ile 2.02.2006 tarihinde Budapeşte'de yapılan görüşme.

⁷ Atatürk Adana'ya 1918-1938 yılları arasında toplam dokuz defa gelmiştir. (Mehmet Önder, **Atatürk'ün Yurt Gezileri**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, I.Baskı, Ankara 1975, s.13-21

⁸ Klara Devai ile yapılan görüşme.

⁹ **Atatürk Çiftlikleri**, Ziraat İşletmeleri Kurumu Neşriyatı, 1939,s.7-127.

Bir Macar Çocuğun Anılarında Atatürk

O yıllarda onlara verilen cazip maaşlar genç çiftin sözleşmeyi 5 yıl daha uzatmasına neden oldu. Ve çok iyi dostlar edindikleri, beraber yıllarca çalıştıkları Adana'dan ayrılarak, Ankara'ya taşındılar. Böylece Klara için hayatının en güzel yıllarını geçireceği ve “*bir masal*” olarak nitelediği Gazi Orman Çiftliğinde geçecek yıllar başladı.*(Bkz. Fotoğraf III,IV,V,VI) Çiftlikte çok güzel bahçeli bir eve yerleştiler.⁸

Kolaydan nefret eden Atatürk'ün Türkiye'nin en verimsiz yerlerinden bile insan iradesinin istediğini elde edebileceğini göstermek için kurduduğu Orman Çiftliği bu arada Ziraat, Hayvancılık, Endüstri ve Ticaret Şubesi'yle kısa sürede gelişme göstermişti.⁹

Atatürk çiftliğin işleyişini görmek için sık sık ziyaret etti.*(Bkz. Fotoğraf VII) Genellikle hafta sonları dinlenmek için de çiftliği seçiyordu. Bu ziyaretleri sırasında Klara birçok kez Atatürk'ü gördü. Çocukları çok sevdiği için birkaç kez onların evine de misafir oldu.

Klara Devai Atatürk'le karşılaşmasını şöyle anlatmıştır:

“Ansızın bir haber geldi. Anneme dediler ki: “Bayan Elizabeth, Atatürk geliyor.” Atatürk böyle yaşadı protokolü sevmeyi. Bizde “Macar dansı” adlı parçayı dinledi. Bu arada babam keman, annem cimbalom (cibal) çaldı. Atatürk çok beğendi. Beni kucağına aldı. O'nun kucağında müziği dinledim.

Henüz okula gitmediğim zamanlardı. Bana adımı sordu.

___ *“Klara” dedim.*

Atatürk düşünmeye başladı.

___ *“Klara, Klara!...”*

Kendisi Fransızca bildiği için bana şöyle dedi:

___ *“Tamam, sen Kler'sin (Claire) . Kler, Türkçe ne olabilir? “Açık, parlak!”*

Ve bana şöyle dedi:

___ *“Şimdi artık Klara yok! Sen benim şekerim Parlak'sın. Parlak !”*

Her zaman bana böyle hitap etti:

___ *“Bana bak Şekerim, Parlak!”*

Çiftlik harika bir yerd. Havuzlar, yüzme havuzları... Çok güzel gezinti yolları ve Atatürk'ün tepede bulunan güzel köşkü(Bkz. Fotoğraf VIII) Hayatımda hiç unutmuyorum. Atatürk'ün köşte beyaz piyanosu vardı. Okul çağına geldiğim zaman St. George Avusturya Kız Lisesi'ne gönderilmişim.**

Melek ÇOLAK

(Bkz. Fotoğraf IX) *O zaman piyano çalmayı öğrenmiştim. Tatillerde Ankara'ya geldiğim zaman işte o köşkte bu beyaz piyanoyu çalmama izin verildi. Ne zaman istersem. Tabi evde bekçiler ve ev hanımları vardı. Ve bir de harika bir gül bahçesi.*(Bkz. Fotoğraf X) O kadar güzel ve büyük güller vardı ki!*

Atatürk bana şöyle dedi:

___ *“Parlaklığım, Şekerim hangi gülü istersen sana onu kessinler!”*

Bütün bunlar Klara Devai'nin çocuk kalbinde Atatürk sevgisinin yer etmesine neden oldu. Klara Devai O'nu gördüğü zamanlar çocuk gözüyle dikkatini çeken en önemli özellikleri konusunda şöyle demektedir:

“Masmavi gözleri. O şimdi bile gözümün önünde, o güzel yüzünü ve güzel mavi gözlerini bugün bile görüyorum. Ayrıca her zaman çok şıktı.”

Ve bütün bunların ardından Klara Devai'nin unutamadığı bir gün oldu 10 Kasım 1938!...

Okul zamanı olduğu için İstanbul'da idi. Okuldaki öğretmenlerin heyecanından, koşuşturmasından sıra dışı bir şeyler olduğu anlaşılıyordu. “*Ders yok*” diyorlardı. Herkes tam boğaza karşı bulunan okulun geniş terasına toplandı. Öğrencilerin hepsi oraya çıktılar. Klara buradan siyah bayrakları gördü. Müdire hanım çocuklara “*Cumhuriyetin en büyük devlet adamı Atatürk'ün öldüğünü ve bugünün onlar için çok zor olduğunu*” söyledi. Hiçbir çocuğun sesi çıkmadı. Küçük Klara çok üzüldü. “*Çocukluğunun en güzel günlerini paylaştığı Atatürk'ün*” nereye gittiğini, okulun terasından adım adım takip etti. Ve Atatürk'ü bu son yolculuğuna binlerce insanla beraber uğurladı.¹⁰

Okul terasından yapılan bu vedanın üzerinden yıllar geçti*(Bkz. Fotoğraf XI) Atatürk'ün geleceğin büyükleri olarak gördüğü çocuklara verdiği önem, onlara gösterdiği sevgi ve en önemlisi birey olarak onlara gösterdiği saygı, bunu bizzat yaşayan bir Macar çocuğun kalbinde silinmez izler bırakarak büyüdüğünde, Türk ve Türkiye dostu olarak kalmasını ve Türkiye dendiği

¹⁰ Çiftlikteki güzel günler Klara ve ailesi için Atatürk'ün ölümü ve ardından II.Dünya savaşının başlaması ile bitti. Savaş başladıktan sonra Klara ve ailesi akrabalarını merak ettikleri için 1941 Eylülünde Macaristan'a geri döndüler. Savaş yıllarında Türkiye'den hiçbir haber alamadılar. Ve savaş sonrası Macaristan Demirperde ülkesi oldu. Babası demir perde kapanmadan biraz önce 15 Nisan 1947'de Türkiye'ye geri döndü. 1951'de Kanada'ya gitti. Klara Devai'nin Türkiye'de doğmuş olması, babasının Türkiye'de çalışmış olması, Macaristan'da iş başına gelen Komünist Hükümetin dikkatini çektiği için bir süre üniversiteye giremedi. 1956 ayaklanmasından sonra başlayan yumuşama devresinde Tarih-Coğrafya Bölümünü bitirdi. Daha sonra öğretmenlik yapmayıp turist rehberi olarak çalışmaya başladı. Çok kez Türkiye'ye turist grupları getirdi. Türkiye'nin hemen hemen her yerini gezdi. Yıllar sonra kısa süre de olsa Avusturya Kız Lisesini ziyaret etti. Hep grupla gittiği için kendi başına tekrar çiftliğe gidemedi. Sadece bir kez 20-25 dakikalığına gidebildi. Tek isteği hayatında bir kez daha çiftliği rahatça mutlaka gezmek!...(Klara Devai ile yapılan görüşme)

zaman “*benim Türkiyem*”, Atatürk dendiği zaman “*benim Atatürk’üm*” diyecek kadar benimsemesini ve Türkiye ile Macaristan arasında barış elçilerinden biri olmasını sağladı. Atatürk ve Gazi Orman Çiftliği bir çocuğun anılarında hayal meyal hatırlanan sıradan çocukluk anıları değil, “*unutulmaz mavi gözlerin*” etrafında bütün canlılığıyla yaşayan anılar olarak kaldı.

Bu anıların ışığında Klara Devai’nin, Atatürk hakkındaki şu yorumunu eklemek yerinde olacaktır:

“İmzalanmış bir barış antlaşmasını değiştirmek! Bunu dünyada en büyük bir devlet adamı Atatürk yaptı. Lozan Antlaşması ile Sevr Antlaşmasını sildi. Ve Anadolu’nun 775.000 km²’si kurtarıldı. Bu dünyanın en büyük olayı. Biz Macarlar aynı senelerde cezalandırıldık. Bizim Atatürk gibi bir generalimiz, politikacımız, kahramanımız olmadığı için o zamanlar Trianon Antlaşmasını imzaladık, Fransa’da. Atatürk’ün ne büyük insan olduğu inanılmaz! Çünkü bunu kimse yapmadı.”

Klara Devai bugün 76 yaşında, Türk dostu bir Macar. Eşinin göndermek istememesine rağmen bir turist rehberi olarak sürekli Türkiye ile bağlantısı olan ve Türkiye’ye turist grupları getiren Klara Devai’nin Türkiye’ye gitme isteğine karşı eşinin söylediği sözler son derece anlamlı:

___ *“Anlaşıldı, sen yine eve gitmek istiyorsun!...”*¹¹

KAYNAKÇA

Çolak, Melek; “Atatürk Döneminde Kültürel Siyasi ve Ekonomik Bakımdan Türk-Macar İlişkileri 1919-1938”, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, cilt:1, sayı:2, Güz 2000.

___ *“Atatürk Döneminde Türkiye-Macaristan İlişkileri 1923-1938”*, Atatürk Haftası Armağanı 10 Kasım 2004, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüd Başkanlığı Yayınları, Ankara 2004.

___ *“Cumhuriyetin Kuruluş Yıllarında Türk Eğitim Yaşamında Macar Eğitimcilerinin Yeri”*, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, cilt:XX, sayı:58, Mart 2004.

___ *“Türkiye Cumhuriyetinin Kuruluş Yıllarında Türk – Macar Ekonomik ilişkileri”*, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, cilt:XX, sayı:59 Temmuz 2004.

___ *“Türk İnkılabının Macaristan’daki Yankıları 1923-1938”*, Arayışlar, İnsan Bilimleri Araştırmaları, yıl:4, sayı:7-8, Isparta 2002.

Dagobert, von Mikusch; Kemál Atatürk, Gazi Musztafa Kemál Fél Évszázad Törökország Történelméböl, Budapest 1937.

¹¹ Klara Devai ile yapılan görüşme.

Melek ÇOLAK

Kara, Nilgün Nurhan; “Atatürk’te Çocuk Sevgisi ve Manevi Çocukları”, Cumhuriyetin 80. Yılına Armağan , Az Bilinen Yönleriyle Atatürk, Ege Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi, Yayına Hazırlayan: Latif Daşdemir, Temmuz 2004.

Kerekesházy, József; Atatürk, Az İgazi Kemál , Egy Köztársaság Születése, Terebess Kiado, Budapest 2000.

Máthé, János; Egy Világjáró Kertjei, Mezőgazdasági, Kiado, Budapest 1987.

Atatürk Çiftlikleri, Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumu Neşriyatı, 1939.

Önder, Mehmet; Atatürk’ün Yurt Gezileri, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, I.Baskı, Ankara 1975.

KAYNAK KİŞİ

Klara Devai (Budapeşte/ MACARİSTAN)

FOTOĞRAFLAR

Klara Devai’nin arşivinden alınmıştır.

Fotoğraf I

Klara Devai’nin anne ve babası.(Adana)
(Sağdan 3. ve 4. kişiler)

Fotoğraf II

Okulun girişinde Atatürk'ü bekleyen okul görevlileri ve öğrenciler. Beyaz elbiseli bayan Klara Devai'nin annesi (Adana-1931)

Fotoğraf III

Klara Devai,(önde sağda) babası(sağdan 3.) ve çiftlikte çalışan Macar uzmanlardan birkaçı (Ankara-1933)

Melek ÇOLAK

Fotoğraf IV

Klara Devai (Ankara-1933)

Fotoğraf V

Klara Devai ve annesi(Ankara-1937)

Fotoğraf VI

Gazi Orman Çiftliğinde (Ankara-1938)

Fotoğraf VII

Atatürk'ün Gazi Orman Çiftliğine gelişi (1937)

Melek ÇOLAK

Fotoğraf VIII

Köşkün bahçesinde bahçıvan İsmail Bey ile birlikte (Ankara-1935'li yıllar)

Fotoğraf IX

Avusturya Kız Lisesi (İstanbul-1936)

Fotoğraf X

Gazi Orman Çiftliği (1935)

Fotoğraf XI

Klara Devai (Budapeşte/MACARİSTAN,2006)